

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI

Głosowania w Senacie

OPRACOWANIA TEMATYCZNE

OT-649

LISTOPAD 2016

BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI
Zespół Statystyk i Informacji

Głosowania w Senacie

OPRACOWANIA TEMATYCZNE

OT-649

Kancelaria Senatu
Listopad 2016

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2016

Biuro Analiz i Dokumentacji

Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska – tel. 22 694 94 32, fax 22 694 94 28,
e-mail: Agata.Karwowska-Sokolowska@senat.gov.pl

Wicedyrektor – Ewa Nawrocka – tel. 22 694 90 53,
e-mail: Ewa.Nawrocka@senat.gov.pl

Dział Analiz i Opracowań Tematycznych tel. 22 694 92 04, fax 22 694 94 28

Opracowanie graficzno-techniczne, druk i oprawa
Biuro Informatyki, Dział Edycji i Poligrafii

Głosowania w Senacie

Definicja pojęcia – głosowanie

Głosowanie – umowne znaki (np. podniesienie ręki, okrzyk, kartka wyborcza) wyrażające poparcie dla określonego kandydata lub dla określonej propozycji. Uzyskanie odpowiedniej (prawem ustalonej) liczby głosów jest warunkiem nadania decyzji podjętej w głosowaniu mocy wiążącej¹.

Definicja pojęcia – kworum (quorum)

Kworum – określona liczba członków organu kolegialnego, których obecność jest konieczna, aby podmiot ten mógł podejmować prawomocne decyzje. Obecnie dla prawomocnego podejmowania decyzji przez polski Sejm i Senat konieczna jest obecność co najmniej połowy ustawowej liczby posłów i senatorów.

Rodzaje większości

Wyniki głosowania zależne są od większości głosów oddanych w przedłożonej do głosowania sprawie. W praktyce ukształtowały się trzy rodzaje większości:

- a) większość względna (zwykła), gdy za decyzją winna opowiedzieć się większa ilość głosujących „za” niż „przeciw”, zaś wstrzymujący się nie wpływają na wynik głosowania;
- b) większość bezwzględna (absolutna), gdy za decyzją winna opowiedzieć się ponad połowa głosujących (50% plus 1 głos);
- c) większość kwalifikowana, gdy za decyzją winna opowiedzieć się określona ułamkowo (np. 2/3, 3/5, 3/4) lub procentowo, większa od połowy, liczba głosujących. Specyficznym przypadkiem większości kwalifikowanej jest jednomyślność.

W Senacie, zgodnie z Regulaminem Senatu (art. 3) uchwały podejmowane są zwykłą większością głosów, chyba że inne przepisy stanowią inaczej.

Bezwzględną większością głosów na podstawie Regulaminu Senatu², Senat podejmuje uchwały w sprawie: powołania i odwołania Marszałka i wicemarszałków Senatu; pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej senatora; utajnienia obrad; zmiany Konstytucji; wyrażenia sprzeciwu, o którym mowa w art. 48 ust. 7 Traktatu o Unii Europejskiej oraz art. 81 ust. 3 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; zarządzenia referendum na wniosek Prezydenta; wyboru i odwołania senatorów do składu Krajowej Rady Sądownictwa; powołania

¹ *Encyklopedia prawa*, (red.) U. Kalina-Prasznik, Wydawnictwo C.H. Beck 2007, s. 207.

² Regulamin Senatu jest w tym zakresie aktem wykonującym przepisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i innych ustaw.

i odwołania: członka Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, członków Rady Polityki Pieniężnej, członków Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.³

W Konstytucji zapisano szczególny przypadek wymagający podjęcia przez Senat decyzji większością kwalifikowaną 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów. Jest to wyrażenie zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej przekazującej organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach.

Formy głosowania

We współczesnych parlamentach stosuje się różne formy głosowania:

1. Słowne – aprobata lub dezaprobata wyrażana jest głosem. Za przyjętą uznaje się propozycję, dla której poparcie było głośniejsze. Inna forma aprobaty głosem występuje wtedy, gdy wszystkie głosy wyrażone w jakiejś sprawie są zgodne. W Wielkiej Brytanii aprobata bądź dezaprobata wyrażana jest przez tzw. *whips* (dosłownie nadzorca sfory psów myśliwskich, dla nas najbliższym określeniem byłby szef klubu parlamentarnego). Jeżeli *whips* rządowi mówią „tak” i *whips* opozycyjni nie zgłaszają sprzeciwu, to kwestię uważa się za rozstrzygniętą. Jeżeli odzywają się okrzyki „tak” i „nie”, spiker ocenia, który okrzyk był głośniejszy i wydaje decyzję. Jeśli takie rozstrzygnięcie nie zadowoli członków Izby, następuje formalne głosowanie (patrz punkt 4).
2. Przez podniesienie ręki – w tym wypadku wymagane jest zazwyczaj policzenie podniesionych rąk. To policzenie odbywać się może za pomocą sekretarzy zliczających głosy lub też za pomocą połączenia głosowania przez podniesienie ręki z równoczesnym wykorzystaniem aparatury elektronicznej liczącej głosy. Zdarza się, że w wypadkach niebudzących wątpliwości wynik głosowania ogłaszany jest bez podliczania głosów (Senat I kadencji po 1989 r.).
3. Przez powstanie z miejsc – podobnie jak przy podniesieniu ręki wymagane jest zazwyczaj podliczenie stojących na „tak” i stojących na „nie” lub stojących na „tak” i siedzących na „nie”. Różnie rozstrzygane są głosy „wstrzymujące się”. W wypadkach niebudzących wątpliwości wynik głosowania ogłaszany jest bez podliczania głosów (patrz rozdział *Senat II Rzeczypospolitej*).
4. Przez podział – głosujący dzielą się na grupy lub wychodzą lub wchodzą na salę odpowiednim wejściem (patrz rozdział *Senat II Rzeczypospolitej*). Współcześnie system taki jest stosowany w Wielkiej Brytanii. Po wyczerpaniu procedury opisanej w punkcie 1, przeprowadza się tam głosowanie przez podział. Głosujący „za” przechodzą do korytarza znajdującego się z jednej strony sali obrad, głosujący „przeciw” – do korytarza z przeciwnej strony. Następnie wracają do sali obrad, a przy drzwiach następuje liczenie przy jednoczesnym podawaniu nazwisk do protokołu. Takie głosowanie trwa około 15 minut. Głosowanie sygnalizowane jest dzwonekami w całym parlamencie i w okolicznych restauracjach. Parlamentarzyści mieszkający w pobliżu parlamentu mogą zainstalować takie dzwonki w mieszkaniach, mają wtedy 10 minut na dotarcie do sali obrad.
5. Przez wrzucanie do urny kart, kul itp. Jest to forma głosowania tajnego, przy którym nie ma możliwości stwierdzenia, jak głosował indywidualny parlamentarzysta. Przedmioty wrzucane do urny mają zapobiegać identyfikacji oddającego głos. Wpisanie na kartce tekstu „tak”

³ Do 3 marca 2016 r. także wybór i odwołanie senatorów do składu Krajowej Rady Prokuratury.

lub „nie” może pomóc w identyfikacji piszącego. Dlatego stosuje się różnobarwne przedmioty symbolizujące wyrażoną wolę, np. białe „tak”, czarne „nie”. We współczesnych parlamentach głosowanie takie nie jest powszechnie znane i stosowane. W 2010 r. zainteresowanie tą formą głosowania wyraziła Rumunia, a jedynym państwem, które zna takie głosowanie są Włochy. Regulamin Senatu włoskiego przewiduje przeprowadzenie głosowania tajnego przy pomocy aparatury elektronicznej. Jednak w przypadku awarii systemu elektronicznego głosowanie odbywać się powinno przez wrzucenie do urn kulek białych i czarnych, wykonanych z plastiku, o średnicy 1,5 cm i nieposiadających żadnych cech identyfikacji.

6. Przy użyciu kart imiennych podpisanych nazwiskiem głosującego (głosowanie imienne), powszechnie stosowane w Polsce i na świecie.
7. Przy pomocy aparatury elektronicznej. Jest to coraz powszechniej stosowana forma głosowania pozwalająca na natychmiastowe uzyskanie i zaprezentowanie na tablicy wyników głosowania. Aparatura taka pokazuje, jaka jest wymagana większość w zależności od liczby głosujących. Wcześniej stosowane technologie pozwalały oddać głos na „tak”, „nie” i „wstrzymał się”. Obecnie pozwala także na głosowanie przy wielu formach wyboru (np. wybór kilku osób spośród wielu zgłoszonych). W Polsce przyjęto zasadę głosowania elektronicznego z jednoczesnym podniesieniem ręki. Z badań⁴ przeprowadzonych w maju 2010 r. wynika, że większość państw stosuje systemy elektroniczne. Systemu takiego nie miały wówczas: Andora, Austria, Estonia, Niemcy, Holandia i Wielka Brytania. W roku 2012 aparaturę do głosowania uruchomiła Estonia, a w roku 2015 – Austria. Ciekawostką jest to, że Cypr i Grecja posiadają aparaturę elektroniczną, ale jej nie używają (w Grecji znajduje ona zastosowanie przy głosowaniach próbnych).

Senat I Rzeczypospolitej

W Senacie I Rzeczypospolitej senatorowie nie głosowali w formie stosowanej w czasach obecnych, lecz kolejno wypowiadali swoje zdanie, które określano jako votum. Największą wagę przykładano do opinii senatorów, którzy zajmowali najwyższe stanowiska w państwie i odpowiednio pierwsze miejsca w Senacie (najwyższe miejsca zajmowali arcybiskupi i biskupi, następnie pierwszy senator świecki – kasztelan krakowski, dalej wojewodowie i kasztelanowie). Inni przyłączali się najczęściej do tej czy innej opinii, zaś na tej podstawie monarcha lub w jego imieniu kanclerz formułował opinię generalną, co określano jako konkluzję. Konkluzja ta na ogół była zgodna z poglądami przeważającymi, do których przychylił się król⁵. W Senacie nie obowiązywała zasada liberum veto i nie było wymogu kworum.

W drugiej połowie XVIII wieku wprowadzono w Senacie głosowanie większościowe w „materiach” ekonomicznych. Marszałek pytał senatorów o zgodę na dany projekt. Jeżeli nie było jednomyślności, to marszałek zarządzał głosowanie jawne. Senatorowie oznajmiali swoją decyzję, a sekretarz odnotowywał głosy za i przeciw. Na żądanie można było głosowanie powtórzyć, a także można było wnioskować o przeprowadzenie głosowania tajnego. Głosowanie tajne odbywało się za pomocą kartek wrzucanych do dwóch urn: „za” i „przeciw”. Odmianą tego głosowania było głosowanie przy pomocy gałek wrzucanych do urny podzielonej na dwie przegrody.

⁴ European Centre for Parliamentary Research and Documentation pytanie nr 1453, maj 2010 r.

⁵ J. Bardach, *Sejm dawnej Rzeczypospolitej*, [w:] *Dzieje Sejmu polskiego*, Warszawa 1993, s. 32-34 oraz W. Uruszczak, *Sejm w latach 1506-1540*, [w:] *Historia Sejmu polskiego*, (red.) J. Michalski, Warszawa 1984, t. I, s. 87.

Senat II Rzeczypospolitej⁶

Po zamknięciu rozprawy (dziś: dyskusji) Marszałek oznajmiał przystąpienie do głosowania. Od tej chwili wolno było tylko postawić wniosek formalny dotyczący sposobu głosowania lub porządku głosowania. Wnioski takie, a w szczególności wnioski imienne, należało zgłaszać przed wezwaniem do głosowania. W czasie od przystąpienia do głosowania, aż do wezwania do głosowania, Marszałek informował o kolejności i sposobie głosowania poprawek i wniosków. W tym czasie można było zgłaszać wnioski formalne.

Dla prawomocności uchwał w Senacie wg Konstytucji (z 1921 r. i z 1935 r.) wymagana była obecność co najmniej 1/3 ustawowej liczby senatorów i zwykła większość głosów. W przypadku zmiany Konstytucji, Konstytucja z 1921 r. wymagała obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów i większości 2/3 głosów, a Konstytucja z 1935 r. wymagała: zgodnych uchwał Sejmu i Senatu podjętych zwykłą większością głosów w przypadku inicjatywy Prezydenta i zgodnych uchwał podjętych większością ustawowej liczby posłów i senatorów w przypadku inicjatywy rządu lub Sejmu. W Regulaminie z 1923 r. zapisano wymóg obecności co najmniej 37 senatorów, co stanowiło 1/3 ze 111 senatorów. Od 1935 r. Regulamin przewidywał wymóg kworum określonego przez Konstytucję, czyli obecności 1/3 ustawowej liczby senatorów (32 spośród 96 senatorów).

W praktyce przepis o kworum stosowano warunkowo, to znaczy tylko wtedy, gdy zwracano uwagę na brak kworum. Sprawdzenie kworum mógł zarządzić Marszałek z własnej inicjatywy lub na wniosek jednego z senatorów. Marszałek nie miał obowiązku sprawdzenia kworum, jeżeli Prezydium było zgodne co do obecności wymaganej liczby senatorów. Przez „ustalenie kworum” rozumiano oświadczenie Marszałka o liczbie członków Izby, których obecność na sali została stwierdzona. Przykładem niech będzie zapis stenograficzny z 31. posiedzenia Senatu okresu (dziś: kadencja) I:

Senator: Konstytucja przewiduje quorum 37 głosów do wszelkich głosowań, więc czy oddane 30 głosów wystarczają na to, aby wybór był ważny?

Marszałek: Jeżeli Pan Senator chciał podać w wątpliwość wybór, to musiałby twierdzić, że nie było na sali 37 senatorów, a co do tego nie ma wątpliwości nietylko⁷ biuro, ale, przypuszczam, i interpelant.

Poza wyborami głosowania były jawne. Jeżeli następowało utajnienie obrad, to Senat nie mógł głosować nad żadną ustawą. Głosowanie odbywało się przez powstanie z miejsc. Jeżeli Prezydium było zgodne co do wyniku głosowania, to nie wymagało ono obliczania głosów. Jeżeli jednak jeden z członków Prezydium poddawał w wątpliwość wynik głosowania, następowało obliczenie głosów. Obliczenie głosów następowało także w przypadku, gdy złożono wniosek rozstrzygany w głosowaniu wymagającym większości kwalifikowanej. W praktyce obliczenie głosów odbywało się w drodze przeliczenia przez sekretarzy stojących członków Izby głosujących za wnioskiem, a następnie stojących lub siedzących członków Izby, głosujących przeciwko wnioskowi. Pożądane było, aby członek Izby wstrzymujący się od głosu opuścił salę. Częściej jednak stosowano głosowanie przez drzwi.

Głosowanie przez drzwi przyjęto jako prawo zwyczajowe. Na posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego w dniu 4 kwietnia 1919 r. Izba zaakceptowała oświadczenie Marszałka:

Ponieważ przeliczanie głosów na ostatnim posiedzeniu okazało się niemożliwe, każe umieścić nad drzwiami przy wejściu nad jednemi napis: „tak”, a nad drugimi: „nie”. Przy

⁶ L. Zieleniewski, *Regulamin Senatu na tle regulaminów oraz praktyki izb ustawodawczych w Polsce i innych państwach*, Warszawa 1933.

⁷ Pisownia oryginalna.

głosowaniu posłowie wyjdą z sali, poczem ci, którzy głosować będą za wnioskiem, będą na powrót wchodzić przez drzwi, nad którymi jest napis „tak”, a głosujący przeciw, przez drzwi, opatrzone napisem: „nie”.

Sekretarze stali przy drzwiach i liczyli głosujących.

W Senacie głosowanie przez drzwi odbyło się na 9. posiedzeniu Senatu okresu II w dniu 19 grudnia 1928 r. na wniosek członka Izby.

Inną formą głosowania było głosowanie imienne. Wniosek o przeprowadzenie tego głosowania wymagał poparcia nie większości Izby, lecz określonej w Regulaminie mniejszości Izby (15, 20 senatorów). Wniosek o głosowanie imienne był niedopuszczalny przy głosowaniach nad wnioskiem formalnym lub w sprawach rozstrzyganych bez rozprawy. Wniosek taki powinien być zgłoszony przed wezwaniem do głosowania, a poparcie było wyrażane przez powstanie na wniosek Marszałka.

Głosowanie imienne odbywało się w sposób następujący: Marszałek wzywał senatorów do zajęcia miejsc. Sekretarze odbierali od senatorów kartki z imieniem i nazwiskiem senatora oraz z napisem „tak” lub „nie” i wrzucali je do urny. Dopuszczalne było oddanie biletu wizytowego z napisem „tak” lub „nie”.

Odmianą głosowania imiennego było wywołanie imienne. Sekretarz zajmował miejsce przy mównicy i wywoływał kolejno nazwiska senatorów, w porządku alfabetycznym. Senatorowie składali kartki kolejno do urny stojącej przy mównicy. Po odczytaniu listy członków Izby odczytywano litery alfabetu, był to ostatni termin do oddania kartek.

Wyniki głosowań imiennych wraz z nazwiskami senatorów i podaniem jak głosowali, podlegały publikacji w stenogramach.

Regulaminy Senatu nie przewidywały wstrzymania się od głosowania, ale w praktyce uznawano, że skoro Regulamin o tym milczy, to każdemu wolno wstrzymać się od głosowania. W praktyce dopuszczano taką możliwość, a nawet Marszałek wzywał wstrzymujących się od głosowania do wyjścia z sali, a w przypadku głosowań imiennych można było nie oddawać kartki lub oddać kartkę czystą, przekreśloną lub z napisem „wstrzymuję się od głosowania”.

Głosowanie powtórne i reasumpcja uchwał regulaminowo przewidziane były wyłącznie w wypadku zakwestionowania wyniku głosowania i przy zarządzeniu głosowania za pomocą obliczenia głosów. Automatycznie pierwsze głosowanie stawało się głosowaniem próbnym⁸.

W praktyce powtórne głosowanie było zarządzane także w innych przypadkach: jeżeli stwierdzono jakieś nadużycie i nikt nie protestował. W Senacie w okresie I na 7. posiedzeniu głosowania dały sprzeczne rezultaty i Marszałek zezwolił na powtórne głosowanie. We wrześniu 1925 r. (116. pos. okresu I) Marszałek uznał, iż wniosek rządu o reasumpcję z powodu braku pokrycia obciążeń nałożonych na rząd nie może być powodem do reasumpcji. Jednocześnie Marszałek stwierdził, że jeżeli większość Izby będzie za reasumpcją, to w interesie Izby jest, aby żadne nonsensy nie wychodziły z Senatu. Wobec powyższego stwierdzenia Marszałek zarządził głosowanie, czy większość Izby jest zdania, że zachodzi sprzeczność między artykułami.

W Regulaminie z 1923 r. porządek głosowania określono ogólnie „W zasadzie głosuje się nad poprawkami przed wnioskiem głównym, a gdy chodzi o kilka wniosków lub poprawek, przede wszystkim nad takim wnioskiem, którego przyjęcie bądź rozstrzyga, bądź uchyła wszystkie inne”. W praktyce stosowano następujące zasady porządku głosowania. Artykuł projektu ustawy uznawano za przyjęty bez głosowania, jeżeli nie zgłaszano do niego poprawek

⁸ W praktyce stosowano pojęcie głosowania próbnego. Jeżeli Marszałek po głosowaniu stwierdzał, iż nie ulega wątpliwości wynik głosowania i nie zgłoszono sprzeciwu, to stwierdzenie legalizowało głosowanie próbne i głosowanie próbne stawało się głosowaniem ostatecznym. W przypadku zakwestionowania wyników głosowania zarządzano głosowanie z obliczaniem głosów.

i wniosków. Nad poprawkami komisji głosowano łącznie, jeżeli nie wniesiono żądania o głosowanie oddzielne. Taki wniosek mógł także złożyć rząd. W okresie I i II stosowano zasadę, że Senat, który ma prawo ustawę odrzucić lub wprowadzić zmiany, nie głosuje nad całą ustawą. Od okresu III wprowadzono zasadę głosowania nad przyjęciem całej ustawy. W Regulaminie z 1935 r. usankcjonowano tę zasadę i uszczegółowiono kolejność głosowania:

- *przede wszystkim głosuje się wniosek o odrzucenie projektu ustawy w całości;*
- *następnie głosuje się nad poprawkami, przy czym poddaje się pod głosowanie najpierw tę poprawkę, której przyjęcie bądź rozstrzyga o innych, bądź je uchyla;*
- *wreszcie głosuje się nad całością projektu w tym brzmieniu, które mu nada Izba po przegłosowaniu poprawek.*

Senat po 1989 roku

Początkowo sprawy głosowań w Senacie, na mocy uchwały o organach Senatu, normował Regulamin Sejmu, a od 23 listopada 1990 r. do 31 października 1991 r. Tymczasowy regulamin Senatu. Od 1 listopada 1991 r. zmieniono nazwę aktu na – Regulamin Senatu (uchwalony 23 listopada 1990 r. i wielokrotnie zmieniany, tekst jednolity M.P. z 2016 r. poz. 824).

Po zamknięciu dyskusji Marszałek Senatu oznajmia, że Senat przystępuje do głosowania. Od tej chwili można zabierać głos tylko dla zgłoszenia lub uzasadnienia wniosku formalnego o sposobie lub porządku głosowania i to jedynie przed wezwaniem do głosowania. Ten przepis został z czasem rozszerzony o możliwość zadania sprawozdawcy pytań o wyjaśnienie treści głosowanej poprawki.

Początkowo, na podstawie stosowanego w Senacie Regulaminu Sejmu, głosowania mogły być jawne lub imienne⁹, co oznaczało dostęp nie tylko do ostatecznego wyniku głosowania, ale także dostęp do informacji o decyzji podjętej przez każdego z głosujących senatorów. Jednakże 19 lipca 1990 r., senatorowie uznali potrzebę stosowania głosowań tajnych w przypadku przeprowadzania niektórych wyborów. Tego dnia porządek obrad 28. posiedzenia Senatu I kadencji przewidywał wyrażenie zgody na odwołanie i powołanie Prezesa Najwyższej Izby Kontroli. Odwołanie poprzedniego prezesa zostało przeprowadzone w sposób jawny przez podniesienie ręki. Dla wyboru nowego prezesa proponowano jednak przeprowadzenie głosowania tajnego, żeby nie było żadnego skrupowania przy głosowaniu nad kandydaturą senatora – Zbigniewa Romaszewskiego. Marszałek prowadzący obrady stwierdził wtedy że:

Wszelkie głosowania w Senacie są jawne, ale już była taka sytuacja, kiedy głosowaliśmy w sposób tajny.¹⁰

W drodze głosowania Senat uchwalił tajny tryb głosowania. W Tymczasowym regulaminie Senatu przewidziano głosowanie tajne przeprowadzane na wniosek. Obecnie głosowania tajne przeprowadza się w sprawach personalnych, z wyłączeniem głosowań w sprawie składów komisji senackich oraz odwołania przewodniczącego komisji w przypadku złożenia przez niego Marszałkowi Senatu pisemnej rezygnacji z pełnionej funkcji.

Regulaminowo głosowania odbywały się:

- 1) przez podniesienie ręki, ewentualnie przy równoczesnym użyciu urządzenia do liczenia głosów (w Senacie początkowo nie było urządzenia do liczenia głosów);

⁹ Wyjątek stanowiły niejawnie głosowania w sprawie utajnienia posiedzenia.

¹⁰ Prawdopodobnie Marszałek miał na myśli głosowanie w sprawie wyboru przedstawicieli Senatu do Krajowej Rady Sądownictwa (17. posiedzenie). Przeprowadzono wtedy głosowanie imienne (przy pomocy kart do głosowania i urny), które często jest mylnie utożsamiane z głosowaniem tajnym.

2) przy użyciu kart do głosowania podpisanych imieniem i nazwiskiem senatora (głosowanie imienne).

Posiedzenia Senatu I kadencji odbywały się początkowo na sali obrad Sejmu (pos. 1-3), a od 11 sierpnia 1989 r. do 10 maja 1991 r. w Sali Kolumnowej (pos. 4-48). Stosowany wówczas odpowiednio do Senatu Regulamin Sejmu, w przypadku głosowania przez podniesienie ręki, przewidywał obliczenie głosów przez sekretarzy, jeżeli istniała wątpliwość co do wyniku głosowania oraz w wypadku zmiany Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Wystarczyło stwierdzenie Marszałka, że większość jest „za”. Jeżeli nie było sprzeciwów, uwag i pytań, zdarzały się przypadki, że Senat podejmował uchwały bez formalnego głosowania. Dopiero Tymczasowym regulaminem Senatu wprowadzono obowiązkową zasadę liczenia głosów przez podniesienie ręki. Głosowanie imienne zawsze wymagało obliczenia głosów.

Przed przeprowadzeniem się do nowej (obecnej) sali posiedzeń Senatu, dokonano zmiany Tymczasowego regulaminu Senatu. Dostosowano jego przepisy do głosowania przy pomocy aparatury do liczenia głosów. Pierwsze głosowanie przy pomocy aparatury, na nowej sali obrad, odbyło się na 49. posiedzeniu w dniu 23 maja 1991 r.

Posiedzenia Senatu I kadencji były o wiele mniej sformalizowane niż dzisiaj. Obecnie przygotowuje się scenariusze obrad, stosuje się stałe sformułowania. Na przykład Marszałek przystępuje do głosowania słowami:

Przystępujemy do głosowania nad...

Natomiast w I kadencji, głosowania na Sali Kolumnowej zaczynały się często od słów:

Prosiłbym panów senatorów zza kotar i innych zakamarków o podejście do stołu. Przeprowadzimy głosowanie.

...jest wielka prośba, żeby panie i panowie senatorowie zasiedli dla celów obliczenia głosów przy stołach, natomiast osoby nie będące senatorami, żeby zechciały odejść od tychże stołów, żeby nie utrudniać obliczania głosów.

Obecnie wszystkie głosowania wymagają obliczenia głosów. Głosowanie odbywa się w czterech formach.

Głosowanie jawne przy użyciu aparatury elektronicznej rejestrującej indywidualne stanowiska głosujących senatorów polega na naciśnięciu przycisku aparatury i podniesieniu ręki. Na wniosek Marszałka Senatu lub na wniosek co najmniej 20 senatorów oraz w przypadku awarii aparatury elektronicznej głosowanie odbywa się bez użycia tej aparatury i polega na podniesieniu ręki przy jednoczesnym zarządzeniu przez Marszałka Senatu obliczenia głosów przez sekretarzy Senatu (głosowanie jawne) albo na użyciu kart do głosowania podpisanych imieniem i nazwiskiem senatora (głosowanie imienne).

Głosowanie imienne odbywa się przy wykorzystaniu przygotowanej w tym celu urny. Senatorowie wezwani przez sekretarza Senatu wrzucają swoje karty do urny kolejno, w porządku alfabetycznym. Otwarcia urny oraz obliczenia głosów dokonuje trzech wyznaczonych przez Marszałka Senatu sekretarzy Senatu.

Głosowanie w sprawach personalnych jest tajne, z wyłączeniem głosowań w sprawie składów komisji senackich oraz odwołania przewodniczącego komisji w przypadku złożenia przez niego Marszałkowi Senatu pisemnej rezygnacji z pełnionej funkcji. Głosowanie tajne odbywa się przy użyciu opieczętowanych kart do głosowania i przy wykorzystaniu przygotowanej w tym celu urny. Senatorowie głosują analogicznie jak w głosowaniu imiennym.

Wyniki głosowania, wyświetlane na specjalnej tablicy elektronicznej, ogłasza Marszałek Senatu. Wyniki głosowania imiennego oraz głosowania tajnego Marszałek ogłasza na podstawie protokołu przedstawionego przez sekretarzy Senatu dokonujących obliczenia głosów. Wyniki głosowania są ostateczne i nie mogą być przedmiotem dyskusji.

Regulamin Senatu przewiduje możliwość dokonania reasumpcji uchwały. W prawie parlamentarnym reasumpcja jest rozumiana jako ponowne rozpatrzenie podjętej uchwały połączone z jednoczesnym unieważnieniem tej uchwały w jej pierwotnym brzmieniu. Reasumpcja uchwały jest dopuszczalna tylko w trakcie tego samego posiedzenia Senatu i wyłącznie w przypadku ujawnienia oczywistego błędu w uprzednio podjętej uchwale.

Senat podejmuje uchwały zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów, o ile przepisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ustaw lub Regulaminu Senatu nie stanowią inaczej.

Regulamin zastrzega, że porządek głosowania jest następujący:

- 1) głosowanie nad wnioskiem o odrzucenie ustawy,
- 2) głosowanie nad wnioskiem o przyjęcie ustawy bez poprawek,
- 3) głosowanie nad poprawkami do poszczególnych artykułów lub ustępów, według kolejności przepisów ustawy,
- 4) głosowanie łączne nad pewną grupą poprawek, jeżeli nie zgłoszono w tym zakresie wniosku przeciwnego,
- 5) głosowanie za przyjęciem uchwały w całości ze zmianami wynikającymi z przyjętych poprawek, a w przypadku odrzucenia wszystkich poprawek – głosowanie nad wnioskiem o przyjęcie ustawy bez poprawek, jeżeli wniosek taki zostanie zgłoszony.

Marszałek posiada uprawnienie do odroczenia głosowania nad całością uchwały na czas potrzebny do stwierdzenia, czy skutek przyjętych poprawek nie zachodzą sprzeczności pomiędzy poszczególnymi przepisami. Może także, przed poddaniem pod głosowanie poprawki do ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej, jeśli istnieje wątpliwość co do zakresu poprawki, zwrócić się do Komisji Spraw Unii Europejskiej o wyrażenie opinii.

Senat może poddać pod głosowanie uchwałę w całości, łącznie z poprawkami, jeżeli nie zgłoszono w tym zakresie sprzeciwu¹¹. Podjętą przez Izbę uchwałę dotyczącą rozpatrywanej ustawy Marszałek Senatu przekazuje Marszałkowi Sejmu.

Senatorowi uczestniczącemu w posiedzeniu nie wolno uchylić się od udziału w głosowaniu. Głosować wolno tylko osobiście. Obecność senatora na posiedzeniu Senatu potwierdzana jest podpisem na liście i wydrukami udziału w głosowaniu. Za nieusprawiedliwione niewzięcie w danym dniu udziału w więcej niż 1/5 głosowań, jeżeli głosowań było więcej niż 10, z wyłączeniem głosowań dotyczących wniosków formalnych oraz głosowań tajnych, Marszałek Senatu zarządza obniżenie uposażenia i diety parlamentarnej, albo jednego z tych świadczeń, jeżeli tylko ono senatorowi przysługuje, o 1/30.

Imienne wyniki głosowania przeprowadzonego przy użyciu aparatury elektronicznej oraz wyniki głosowania imiennego przeprowadzonego przy użyciu kart do głosowania są publikowane w sprawozdaniu stenograficznym.

W przypadku głosowań tajnych publikacji podlega wynik głosowania.

Statystyka głosowań w Senacie po 1989 r. (kadencje I-VIII)

W I kadencji Senatu w latach 1989-1991 odbyło się 61 posiedzeń. Liczyły one łącznie 90 dni posiedzeniowych i w trakcie wszystkich 90 dni odbywały się głosowania. Początkowo wyłącznie przez podniesienie ręki – 941 głosowań, a następnie przy pomocy aparatury

¹¹ W razie niepodjęcia uchwały Senat może przekazać ponownie jej projekt do rozpatrzenia przez właściwe komisje.

elektronicznej – 421 głosowań. Łącznie odbyły się 1362 głosowania. Najmniej głosowań – po jednym głosowaniu – odbyło się na 5. i 8. posiedzeniu. Najwięcej – 79 głosowań – na 59. posiedzeniu. Na 5 posiedzeniach – 5 dni głosowań¹² – odbyło się 7 głosowań tajnych.

W II kadencji Senatu w latach 1991-1993 odbyło się 40 posiedzeń – 69 dni posiedzeniowych. Na 38 posiedzeniach – 62 dni głosowań – odbyły się łącznie 903 głosowania. Najmniej głosowań – jedno głosowanie – odbyło się na 5. posiedzeniu. Najwięcej – 109 głosowań – na 21. posiedzeniu. Na 9 posiedzeniach – 11 dni głosowań – odbyło się 21 głosowań tajnych.

W III kadencji Senatu w latach 1993-1997 odbyło się 107 posiedzeń – 177 dni posiedzeniowych. Na 104 posiedzeniach – 156 dni głosowań – odbyło się łącznie 4067 głosowań. Najmniej głosowań – po jednym głosowaniu – odbyło się na 18. i 92. posiedzeniu. Najwięcej – 288 głosowań – na 106. posiedzeniu. Na 20 posiedzeniach – 20 dni głosowań – odbyło się 28 głosowań tajnych.

W IV kadencji Senatu w latach 1997-2001 odbyło się 90 posiedzeń – 188 dni posiedzeniowych. Na 89 posiedzeniach – 152 dni głosowań – odbyło się łącznie 6856 głosowań. Na 16 posiedzeniach (16 dni głosowań) odbyło się 27 głosowań tajnych. Najmniej głosowań – jedno głosowanie – odbyło się na 56. posiedzeniu. Najwięcej – 292 głosowania – na 78. posiedzeniu. Na 16 posiedzeniach – 16 dni głosowań – odbyło się 27 głosowań tajnych.

W V kadencji Senatu w latach 2001-2005 odbyło się 88 posiedzeń – 175 dni posiedzeniowych. Na 86 posiedzeniach – 127 dni głosowań – odbyło się łącznie 7201 głosowań. Najmniej głosowań – jedno głosowanie – odbyło się na 2. posiedzeniu. Najwięcej – 316 głosowań – na 86. posiedzeniu. Na 17 posiedzeniach – 19 dni głosowań – odbyło się 30 głosowań tajnych.

W VI kadencji Senatu w latach 2005-2007 odbyło się 39 posiedzeń – 75 dni posiedzeniowych. Na 39 posiedzeniach – 53 dni głosowań – odbyło się łącznie 2368 głosowań. Najmniej głosowań – 5 głosowań – odbyło się na 1. posiedzeniu. Najwięcej – 185 głosowań – na 34. posiedzeniu. Na 10 posiedzeniach – 13 dni głosowań – odbyło się 20 głosowań tajnych.

W VII kadencji Senatu w latach 2007-2011 odbyły się 83 posiedzenia – 173 dni posiedzeniowe. Na 82 posiedzeniach – 117 dni głosowań – odbyły się łącznie 6684 głosowania. Najmniej głosowań – jedno głosowanie – odbyło się na 8. posiedzeniu. Najwięcej – 427 głosowań – na 24. posiedzeniu. Na 24 posiedzeniach – 26 dni głosowań – odbyło się 40 głosowań tajnych.

W VIII kadencji Senatu w latach 2011-2015 odbyły się 82 posiedzenia – 159 dni posiedzeniowych. Na 80 posiedzeniach – 126 dni głosowań – odbyły się łącznie 4544 głosowania. Najmniej głosowań – jedno głosowanie – odbyło się na 21. posiedzeniu. Najwięcej – 225 głosowań – na 79. posiedzeniu. Na 15 posiedzeniach – 16 dni głosowań – odbyły się 22 głosowania tajne.

Ogółem w kadencjach I-VIII odbyło się 590 posiedzeń – 1106 dni posiedzeniowych. Na 579 posiedzeniach – 883 dni głosowań – odbyło się łącznie 33 985 głosowań. Na 116 posiedzeniach – 126 dni głosowań – odbyło się 195 głosowań tajnych.

Średnio na jedno posiedzenie przypadło 57,6 głosowania i 0,3 głosowania tajnego. Na jedno posiedzenie z głosowaniami wyniosło to odpowiednio 58,7 głosowań oraz 1,7 głosowania tajnego.

¹² Na jedno posiedzenie Senatu może przypadać jeden lub kilka dni posiedzeniowych. Zdarzają się posiedzenia, na których nie przeprowadza się żadnych głosowań, jeśli na posiedzeniu są głosowania, to jest to posiedzenie z głosowaniami. Różna jest praktyka przeprowadzania głosowań na posiedzeniach kilkudniowych. Senat może przeprowadzić wszystkie głosowania ostatniego dnia posiedzenia i wtedy na jedno posiedzenie przypada jeden dzień głosowań, ale może także podzielić głosowania na kilka dni i wtedy na jedno posiedzenie przypada kilka dni głosowań.

Średnio na jeden dzień posiedzenia przypadło 30,7 głosowań i 0,2 głosowania tajnego. Na jeden dzień posiedzenia z głosowaniami wyniosło to odpowiednio 38,5 głosowań oraz 1,5 głosowania tajnego.

Minimalną liczbą głosowań w trakcie posiedzenia było jedno głosowanie w kadencjach I-V oraz VII i VIII. W kadencji VI było to 5 głosowań. Najwięcej głosowań przeprowadzono w VII kadencji Senatu – 427 głosowań (246 z nich dotyczyło ustawy budżetowej) na 24 pos. w dniach 16–19 grudnia 2008 r.

Głosowań tajnych nie przeprowadza się często (minimalnie w trakcie posiedzenia w każdej z kadencji przeprowadzono jedno głosowanie tajne). Najwięcej głosowań tajnych przeprowadzono w II kadencji Senatu – 8 głosowań tajnych na 1 pos. Senatu w dniach 26 i 27 listopada 1991 r.

Statystyka głosowań w poszczególnych latach (stan na dzień 2015-11-11)

Rok	Liczba głosowań	Liczba głosowań tajnych
1989	160	0
1990	587	2
1991	631	16
1992	503	5
1993	441	12
1994	503	3
1995	782	11
1996	1037	4
1997	1760	10
1998	1333	2
1999	1029	0
2000	2146	13
2001	2415	11
2002	1560	1
2003	2012	6
2004	2052	15
2005	1517	11
2006	1046	6
2007	1281	13
2008	1787	8
2009	1531	9
2010	1434	13
2011	1919	9
2012	786	2
2013	1006	3
2014	1118	3
2015	1609	7
Razem	33985	195

Głosowania

	I ka- dencja	II ka- dencja	III ka- dencja	IV ka- dencja	V ka- dencja	VI ka- dencja	VII ka- dencja	VIII ka- dencja	Razem lub wskaźnik
liczba głosowań	1362	903	4067	6856	7201	2368	6684	4544	33985
liczba dni posie- dzeń	90	69	177	188	175	75	173	159	1106
liczba dni głoso- wań	90	62	156	152	127	53	117	126	883
liczba posiedzeń	61	40	107	90	88	39	83	82	590
liczba posiedzeń z głosowaniami	61	38	104	89	86	39	82	80	579
średnio głosowań w jednym dniu	15,1	13,1	23,0	36,5	41,1	31,6	38,6	28,6	30,7
średnio głosowań w jednym dniu z głosowaniami	15,1	14,6	26,1	45,1	56,7	44,7	57,1	36,1	38,5
średnio głosowań na jedno posie- dzenie	22,3	22,6	38,0	76,2	81,8	60,7	80,5	55,4	57,6
średnio głosowań na jedno posie- dzenie z głoso- waniami	22,3	23,8	39,1	77,0	83,7	60,7	81,5	56,8	58,7
najmniejsza liczba głosowań na jed- nym posiedzeniu	1	1	1	1	1	5	1	1	1
największa liczba głosowań na jed- nym posiedzeniu	79	109	288	292	316	185	427	225	427

Głosowania tajne

	I ka- dencja	II ka- dencja	III ka- dencja	IV ka- dencja	V ka- dencja	VI ka- dencja	VII ka- dencja	VIII ka- dencja	Razem lub wskaźnik
liczba głosowań	7	21	28	27	30	20	40	22	195
liczba dni posiedzeń	90	69	177	188	175	75	173	159	1106
liczba dni głosowań	5	11	20	16	19	13	26	16	126
liczba posiedzeń	61	40	107	90	88	39	83	82	590
liczba posiedzeń z głosowaniami	5	9	20	16	17	10	24	15	116
średnio głosowań w jednym dniu	0,1	0,3	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2	0,1	0,2
średnio głosowań w jednym dniu z głosowaniami	1,4	1,9	1,4	1,7	1,6	1,5	1,5	1,4	1,5
średnio głosowań na jedno posiedzenie	0,1	0,5	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,3	0,3
średnio głosowań na jedno posiedzenie z głosowaniami	1,4	2,3	1,4	1,7	1,8	2,0	1,7	1,5	1,7
najmniejsza liczba głosowań na jedno posiedzenie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
największa liczba głosowań tajnych na jedno posiedzenie	3	8	3	5	6	4	5	3	8

